

YLÄNURKKA

Uskontojen evoluutiota

LÄHESTYVÄ JOULU ja Saaristomeren hiljaisuudessa vietetty kirjoitustalkoo-viikonloppu ohjaa ateistinkin mielen uskonnollisiin suuntiin. Mökki-ikkunan vanha puhallettu lasi vääntää metsän tuulenkaatojen varjot menninkäisiksi. On helppo ymmärtää, miksi ensimmäiset shamaanit saivat peloteltua lauman jäsenet uskomustensa taakse, ja samalla verotettua lankeamistensa välillä niiden saalista, jotka metsälle vielä pystyivät. Jos pelolla ei muuten ole merkinoita, ne on luotava.

Keskiaikaisten kirkkojen pirumaalaukset panevat kuitenkin selvästi paremmaksi. Jeesuksen laupeuden aste ei yleensä pärjää pirujen kauheuden asteelle, mikä onkin ymmärrettävää. Eivät kai anetuotot ja kolehdit olisi taanneet piispan ja paavin mukavaa elintaso, ellei kirkon penkillä torkahteleva kansa olisi saanut uniinsa vaikutteita seiniltä ja papin pelotteluista.

Juuri ja juuri lukion historian selvittäneelle yksi mielenkiintoisimmista historian kehityskuluista on ollut valtion ja kirkon yhä jatkuva mystinen liitto. Kirkonmiehille on aikanaan ollut varmasti hirveää, kun kuninkaan miekkamiehet ottivat etunojan vallan neuvotteluissa, ja aloittivat muihin laareihin menevän veronkannon. Silloisetkaan valtion päämiehet eivät kuitenkaan olleet tyhmiä: kirkon pitämällä sopivasti mukana saatiin ihmiset tottelemaan. Silloin ei vielä ollut lakien ja tuomioistuinten kolmatta pelon tekijän mahtia.

Tämän vuoden ison meren takaisia vaaleja seurattaessa tuli mieleen, ettei kauas ole päästy keskiajalta vieläkään. Jokainen kandidaatin puhe päättyi toteamukseen että siunaisipa edelleen satojen valtias ja autotehtaiden kaikkein korkein johto Pohjois-Amerikan asukkaita, väriin katsomatta. Kirkon potentiaalinen mielipidemahdi on syvän etelän mailla edelleen otettava huomioon, ottamatta sen kummemmin kantaa väitteen totuusarvon todennäköisyyteen.

Ainakin omana armeija-aikanani valtion ja kirkon valtaa tuova liitto oli vielä voimissaan ja usko toi valtaa sitä tuottaville. Lakki lähti päästä myös sotilaspastorin komentamana, ja sotilaselokuvista näki kuinka rauhoittava olikaan papin siunaus kuoleman pelossa. Kuoleman uhassakin pystyy valtaa puolustamaan, jos sen jälkeen pääsee taivaaseen. Uusien uskontojen leviämistä ei tarvitse ihmetellä kun huomaa että joissakin uskonnoissa taivaassa odottaa sotamiestä innokas lauma neitsyitä ja joissakin vain lempeästi hymyilevä partamies ja taustalla anoppi odottaen ikuista yhteistä elämää.

EVOLUUTIOSSA ne geenit pärjäävät, jotka pystyvät käyttämään väli-isäntänään toimivaa yksilöä kaikkein tehokkaimmin itsensä monistamiseen. Geenikombinaatiot tuottavat yhdistelmän sellaisia yksilöitä, jotka lisääntyvät ja tuottavat maksimaalisen hyvin lisääntyviä jälkeläisiä. Evoluution kilparadalla on tietysti millä mällätä, ja erilaisten syntymis- ja kuolevuusstrategioiden kombinaatioita on toistuvasti testattu vaihtelevissa ympäristöissä.

Joskus olen mietiskellyt, onko uskontojen kehityksessä ollut samanlaisista evoluution lainalaisuuksista kyse? Kun katselee vanhoja hindulaisuuden ja buddhalaisuuden oppeja, niin ainakin täydelle maallikolle ne näyttävät paljon rauhallisemmilta kuin pyhään ja uskonsotaan yllyttäneet kahden viime vuosituhannen tuoreimmat tuotteet. Uudet opit on ollut pakko kehittää entisiä aggressiivisemmiksi ja tehokkaammin tarttuviksi, jotta ne ovat jääneet elämään ja parhaimmillaan leviämään uusille alueille.

Vaikka kirjoituksestani saattaa aistia lievää kriittisyyttä uskonnon suhteen, on myönnettävä että uskonnot ovat tuottaneet paljon hyvääkin. Kuoleman hädässä ja ylipäättään elämän epävarmuudessa uskonto rauhoittaa, ja se näköjään pystyy vieroittamaan viinasta ja oopiumin johdannaisista lähes täysin eri teholla kuin muut hoitotavat. Joskus katselen kateellisenä tosiuskovaisen hymyilevää maailmankatsomusta ja kaikkialle tihkuvaa selittämätöntä onnea. Kaiketi, jos kaikki on ”korkeemmas käres”, niin pienen suomalaisen ongelmat pienevät tykkitulen tai pomon uhkausten alla.

ITSE HAEN USEIN tuota omien ongelmien suhteuttamista takaisin hyväksyttävään kokoon katselemalla mökin pihalla tähtitaivasta. Erityisesti saariston pikkipimeässä hohtava linnunrata auttaa pohtijaa. Omat ongelmat tuntuvat pieniltä kun muistaa kiittävänsä toisistaan loittonevien tähtien mukana.

Vasta laskevan katseen kohtaama häivähdyks kannon takana saa toisiin ajatuksiin. Ehkä sittenkin, ainakin jouluna, kannattaa viedä kannon taakse yksi hauen pala aneeksi jollekulle. Jos nyt ei ihan parasta pyrstöpalaa, niin ainakin piikkistä selkää.

SAKARI KUIKKA

Kirjoittaja on Merikotkassa työskentelevä Helsingin yliopiston professori.

